

МАТЮШКО Я.В.
(Запорізький нац. ун-т)

ФЕМІНІСТИЧНИЙ РУХ ТА ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

The article deals with defining the notion of political correctness and its relation to the Feminist movement in the USA. In the work the author analyses the language changes that were caused by Feminist movement in the modern American society.

Key words: *Feminist movement, political correctness, sexism, language changes, equal rights, bias-free.*

Поняття “політична коректність” позначає своєрідну культурно – поведінкову тенденцію до мовного такту. Невипадковим є те, що ця тенденція зародилася саме в Америці у другій половині ХХ ст. як наслідок протесту афроамериканців проти “расизму англійської мови” [Юнацька 2007, с. 80].

Серед усіх промислово розвинених країн США характеризується найбільшим етнічним і расовим різноманіттям. Внаслідок міжетнічних контактів і безперервних міграцій населення в США (особливо з країн Латинської Америки, головним чином, Мексики), виникають проблеми діалогу представлених в США культур, що супроводжується суперечками, конфліктами, упередженістю [Юнацька 2006, с. 333]. Тому не дивно, що США є місцем виникнення поняття “політичної коректності”.

Предметом представленої роботи є поняття “політичної коректності”; *об’єктом* виступають мовні одиниці сучасної англійської мови, які виступають засобами вираження політичної коректності. В основі поняття “політична коректність” лежить прагнення знайти нові способи мовного вираження замість тих, що зачіпають почуття та гідність індивідуума, ущемляють його права звичною мовною прямолінійністю. Мовна “нетактовність” проявляється по відношенню до расової та статевої приналежності людини, її віку, стану здоров’я, соціального статусу, зовнішності та інших аспектів [Юнацька 2007, с. 80]. Необхідно також зауважити, що згідно з принципами Декларації незалежності США, всі люди рівні і тому мають рівні права. Це передбачає те, що ні одна людина, яким би чином вона не мислила, яку б не мала систему цінностей чи стиль життя, не повинна бути кращою за інших, а схильності до приниження мають бути остаточно викорінені. Заради досягнення цієї мети, прибічники політичної коректності намагалися створити *bias-free* – “позбавлену упереджень” мову та “проявляти виключну тактовність по відношенню до людей, стать, раса, фізичний стан чи умови життя яких роблять їх особливо вразливими”.

Інакше кажучи, *political correctness* вимагає, щоб слова ніяким чином не вражали “почуттів представників будь-яких меншин, тобто тих, хто принаймні чим-небудь відрізняються від загальноприйнятої норми в суспільстві” (оскільки всі люди рівні). Як зауважила одна американська журналістка, у США

дискримінація “за расовими, релігійними і статевими ознаками суворо заборонена майже всюди. Більшість слів за останній час потрапили в розряд неделікатних, а іноді й зовсім заборонені” [Виссон 2005, с. 37]. Таким чином, визначивши поняття “політичної коректності”, можна встановити його зв’язок з розвитком феміністичного руху у США на початку ХХ ст.

Варто зауважити, що ідеї політичної коректності були повністю реалізовані та підтримані прибічниками руху за рівноправність жінок, тобто феміністичного руху. Ще на початку ХХ ст. в англійській мові не існувало слів, які могли б позначати дискримінацію за статевою ознакою. У 60–і роки ХХ ст. з’являється термін *sexism* (сексизм). Сексизм (від лат. *sexus*- стать) – дискримінація людини за ознакою статі, у суспільстві може бути представлений у вигляді системи стереотипів, і навіть ідеології. Цей термін також має назву *male (female) chauvinism* – чоловічого (жіночого) шовінізму. Нас цікавить поняття *male chauvinism*, тобто перевагу чоловічої статі над жіночою [Sexism]. У 70-і роки ХХ ст. англійська мова була проголошена сексистською, головним чином через те, що в ній форм чоловічого роду значно більше, ніж жіночого. Як наслідок – ціла низка мовних змін та нововведень.

Однак перш за все необхідно розглянути поняття фемінізму та виявити причини його виникнення. Отже, вперше дане поняття з’явилося в 1895 р. У більш локальному значенні – це переконання в тому, що жінки мають володіти рівними з чоловіками політичними, соціальними, економічними правами [Feminism]. Фемінізм – це теорія політичної, економічної та соціальної рівності обох статей [merriam-webster]. *Feminist movement* (феміністичний рух) від англійського дієслова *to feminize* – збільшувати кількість жінок у складі якого-небудь органу, організації. [Мюллер 2008]. Це рух жінок за рівні політичні права з чоловіками. [Dictionary.com]. Необхідно зауважити, що в англійській мові за межами родини завжди визначалися переважно чоловічі ролі, так склалося історично. Ролі ж жінок, в основному, були сімейними й знаходилися у сфері особистих, емоційних зв’язків. [Бессонова 2004].

Однак наприкінці ХІХ ст. стало зрозуміло, що жінка як особистість дискримінується майже у всіх сферах суспільного та політичного життя. Суспільна свідомість спряла тому, що в країнах Західної Європи та США відбулася повна зміна поглядів на соціальне призначення жінки. Це стало новим поштовхом до розвитку у Франції, Англії, Німеччині та США феміністичного руху, який сформувався ще у ХVІІІ ст. Перший жіночий радикальний рух виник в Англії ще у 1895 році, однак він не дав ніяких результатів. Фемінізм ХІХ ст. визначається як об’єднання жінок з метою повної та фактичної рівноправності з чоловіками.

В США феміністичний рух розпочався на початку ХХ ст. Жінкам було заборонено приймати участь у виборах. Питання права жінки за участь у голосуванні піднімалося в шести штатах, і у всіх шести не було вирішеним. Американські феміністки вели боротьбу 53 роки: від першого державного референдуму виборчого права у штаті Канзас у 1912 р. безпосередньо до заключної ратифікації 19-ї поправки в 1920 р. У цей період було проведено 56

референдумів чоловіків-виборців, 480 кампаній для того, щоб примусити законодавчі органи презентувати проект поправок виборчого права, 47 кампаній, щоб отримати державну згоду для конституційного оформлення виборчого права жінок, 277 кампаній, щоб отримати офіційну згоду правлячих партій [Истягина-Елисеева <http://lib.sportedu.ru>]. Найвизначнішими особистостями феміністичного руху були Гарріет Стентон Блетч (“ Політичний Союз Жінок”), Еліс Пол (“ Національна Партія Жінок”) та Люсі Берне. Таким чином, до середини ХХ ст. феміністський рух охопив майже всі верстви суспільства, став масовим і організованим. Уже на цей час жінки змогли домогтися для себе значних прав та створили основу для подальшої реорганізації суспільства. У 1920 р. в США було офіційно проголошено, що всі громадяни країни, незалежно від статі, мають рівні права. [Кигим]. У 1977 р. у штаті Техас була підписана та затверджена Декларація Американських Жінок (Declaration of American Women), головні положення якої проголошували [Declaration of American Women]:

- “Ми – жінки, різного віку, з різними переконаннями та стилем життя”;
  - “Ми – жінки з різним економічним, соціальним, політичним, етнічним, культурним походженням, різної раси, різних релігій”;
- “Ми тут, щоб рухати історію вперед”.

На даному етапі важливо зазначити, яким чином феміністичний рух вплинув на подальший розвиток мови, змін та нововведень. Саме у зв’язку з жіночим рухом в США почалася кампанія “викорінення” мови, яка дискримінувала за статевою ознакою. Отже, складні слова з компонентом *man*, а також ті лексичні одиниці, що могли бути розцінені як дискримінуючі за статевою ознакою, були замінені на нейтральні. Важливо зауважити, що переважна більшість – назви професій: бюро перепису населення, наприклад, змінило назви 52 професій [The Media Task Force]. Наведемо приклади деяких із них:

It isn't preferable to use

businessman

cameraman

career girl

chairman, chairwoman

* Mr. Chairman! Madam Chairwoman!

clergyman

congressman

councilman, councilwoman

fireman

forefathers

foreman

mailman, postman

manhood

mankind

manpower

Politically correct

executive, business person, manager, entrepreneur

camera operator, photographer, videographer

professional woman

chair (for both sexes) or chairperson

Chair! (for both sexes)

clergy, minister, priest

member of Congress, representative, legislator, senator

Councilmember

Firefighter

ancestors, precursors, forebears

Supervisor

mail carrier, letter carrier, postal worker

adulthood, maturity

humanity, human race, human beings, people, human family, humankind

work force, human resources, labor force,

man's achievements	human energy, personnel, workers
men of science	human achievements
policeman	Scientists
salesman	police officer
	sales person, sales representative, salesclerk, seller, agent
salesmen	sales personnel, sales staff, sales people
spokesman	representative, spokesperson
statesman	official, diplomat
tradesman	shopkeeper, trader, merchant, entrepreneur
weatherman	forecaster, weathercaster
woman lawyer	Lawyer
working man	workers, typical worker
workman	worker, laborer, employee

[The Media Task Force “Do's and Don'ts of Inclusive Language”].

Більшість слів із суфіксом - *ess*, -*ette*, що позначали осіб жіночої статі також замінюються на політично коректні. Можемо привести декілька прикладів:

actress - *actor, performer*

authoress - *author*

bachelor or bachelorette - *single (or unmarried) man/woman*

poetess – *poet*

[The Media Task Force “Do's and Don'ts of Inclusive Language”].

Зміни також торкнулися і деяких граматичних конструкцій. Як яскравий приклад цьому, говоримо про нову тенденцію заміни займенника *he* в англійських безособових реченнях типу: *If a person wishes to succeed, he must work hard.*

Автори сучасних підручників з граматики англійської мови радять не використовувати такі конструкції. Бажаніше перебудувати речення у множині, вживаючи займенник *they*. Потрібно сказати, що вживання займенника *they* у реченнях такого типу широко розповсюджене у розмовній мові, а в останні роки починає також вживатися і в письмовому стилі, включаючи наукову літературу [Social diversity and inclusive language].

Сьогодні також продовжуються спроби зміни так званих “статевих” особових займенників на “інклузивні”. Жінки пропонують, наприклад, замінити “*he*” та “*she*” на “*ze*” або “*heesh*”; замість “*his*” або “*her*” вживати “*zim*” або “*hiser*” (*his* + *her*), “*herm*” (*her* + *him*) [Зацний 2004, с. 154]. Прихильники феміністичного руху вважають, що введення подібних “інклузивних” термінів базується, наприклад, на прийнятті скорочень “*Ms*” замість “*Miss*”, “*Mrs*”. Це скорочення не дискримінує заміжніх та незаміжніх жінок та вважається нейтральним [Social diversity and inclusive language].

Отже, можна зробити висновок, що феміністичний рух значно вплинув на розвиток поняття “*політичної коректності*” та як наслідок, спричинив багато нововведень. Також слід зауважити, що хоча ще наприкінці ХХ ст. вважалося, що вже наступила епоха “пост-фемінізму” (*post-feminism*), що жінки

користуються рівними правами з чоловіками, однак рух жінок продовжується, оскільки дослідження свідчать, що фактично “епоха рівності” ще не наступила. В останнє десятиріччя, наприклад, виникає поняття “культурного фемінізму” (*cultural feminism*). Прихильники “культурного фемінізму” закликають жінок боротися не тільки за рівні права, але і за перегляд самих принципів, на яких базується поняття “стать” [Зацний 2004, с. 149]. У зв’язку з цим можна говорити про появу нових слів та словосполучень, що мають відношення до проблеми становища жінки в суспільстві та тенденцій до змін у мові з цього приводу.

Ще наприкінці минулого століття у мові політичної сфери виникло словосполучення *gender gap*, яке позначає “розрив” у поведінці чоловіків та жінок як виборців. На базі цього словосполучення виникає також і неологізм *gender wars* на позначення “війни” між чоловіками та жінками на політичній арені [Зацний 2004, с. 150].

New figures show high voter turnout in 2000 election - and a noticeable gender gap. The gender wars have invaded the voting booth. Men are falling behind women in their inclination to vote. And the disparity – some 3 percentage points in 2000 – seems to be widening [The Christian Science Monitor, February 28, 2002].

У зв’язку з рухом жінок за рівні права з чоловіками набуло поширення образне словосполучення *glass ceiling*, взяте з назви книги американських авторів М. Девідсона і К. Купера “Shattering the Glass Ceiling”. Це словосполучення позначає невидимі бар’єри, що перешкоджають жінкам бути керівниками ділових підприємств.

Наприкінці 90-х років ХХ ст. за аналогією з виразом *glass ceiling* виникли інновації *glass floor*, *glass wall*. Перша, *glass floor*, підкреслює, що і дотепер існують бар’єри, що перешкоджають жінкам почати свою ділову кар’єру, наприклад, при влаштуванні на роботу після закінчення коледжу або університету; друга, *glass wall*, позначає перешкоди, що не дають жінкам можливості розширювати свій досвід у фірмах, установах. Також, з бар’єрами, які створено на шляху жінок до ділової кар’єри, співвідноситься і нове словосполучення *breakthrough generation*, що позначає перших жінок, які подолали ці бар’єри і проникли у сфери, які були виключно чоловічими [Зацний 2004, с. 151 – 152].

Yet most of those in what Ms. Hewlett calls the “breakthrough generation” – the first women to overcome barriers in male-dominated fields – did not intend to be childless. The interviews with Hewlett, they tell sad stories about how children were crowded out of their lives by “high-maintenance” careers and needy partners [The Christian Science Monitor, April 10, 2002].

Виникають також нові жанри і піджанри художньої літератури, які відбивають сучасний жіночий рух, особливо так званих “нових” жінок. Це, наприклад, *chic lit* “романи, що написані жінкам і зображають життя молодих агресивних героїнь”, *tart noir* “детективні, кримінальні романи, в яких головна діюча особа – незалежна, цілеспрямована жінка” [Зацний 2004, с. 153].

“Hederson is best known for her acclaimed female-detective series, the saucy, sexy, go-girl chronicles of Sam Jones, the leading exponent of what Henderson and the publishing industry are trumpeting as “tart noir” [The Hartford Courant, April 7, 2002].

Таким чином, підводячи підсумки проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки. Зміни у суспільстві, що мали місце у зв'язку з феміністичним рухом та введенням поняття “політичної коректності”, сприяли виникненню нових слів та словосполучень на позначення сучасного становища жінки, а також введенню більшості мовних обмежень, спрямованих безпосередньо на “викорінення” слів та словосполучень, що могли б дискримінувати за статевою ознакою. В першу чергу це виявилось у “викоріненні” мови, яка дискримінувала за статевою ознакою: складні слова з компонентом *man*, а також ті лексичні одиниці, що могли бути розцінені як дискримінуючі за статевою ознакою, були замінені на нейтральні; у більшості випадків це назви професій (*businessman – business person; cameraman – camera operator, fireman – firefighter; mailman, postman – mail carrier or postal worker; spokesman – spokesperson, statesman – official or diplomat*). Більшість слів із суфіксом *-ess, -ette*, що позначали осіб жіночої статі були замінені на політично коректні (*actress – actor or performer; authoress – author* та ін.). Спостерігається виникнення нових мовних одиниць, що позначають нерівність за статевою ознакою (*gender wars glass ceiling* та ін.). Відбулися зміни і в деяких граматичних конструкціях – у безособових реченнях так званій “гендерний” займенник *he* замінився нейтральним *they*, а речення бажаніше будувати у множині.

Щодо подальших розвідок у зазначеному напрямку плідним має стати проведення подальших детальних розробок з теми “політична коректність” на матеріалі різних мов з метою виділення соціокультурних та когнітивних факторів впливу на вибір “гендерно нейтральних” мовних засобів представниками різних культур.

Література

Бессонова О.Л. Гендерний аспект оцінного тезауруса: експериментальне дослідження // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2004. – Вип. XVII. – С. 76 – 78. Виссон Л. Русские проблемы в английской речи. Слова и фразы в контексте двух культур. Пер. с англ. Изд. 3-е, стереотипное. – М.: Р.Валент, 2005. – 192 с. Зацний Ю.А. Соціолінгвістичні аспекти вивчення словникового складу англійської мови. – Запоріжжя, ЗНУ, 2004. – 282 с. Истягина-Елисеева Е.А. Женская эмансипация как фактор развития международного движения. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lib.sportedu.ru>. Кигим Т. Борьба женщин за свои права. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://revolution.allbest.ru/sociology/00009765_1.html. Мюллер В.К. Большой англо-русский словарь: в новой редакции: 220 000 слов, словосочетаний, идиоматических выражений, пословиц и поговорок. Изд. 8-е, стереотип. – М.: Цитадель-трейд: РИПОЛ КЛАССИК: Дом. XXI век, 2008. – 832 с. Юнацкая А.Б. Диалог “англо-американской” и испаноязычных культур:

гендерний аспект // Культура народів Причорномор'я. Научний журнал. – 2006. – ВІП. СХ. – Т.2. – С. 333 – 336. Юнацька А.Б. “Ксеностереотипізація” в англійській мові США та концепція “політичної коректності” // Нова філологія. Збірник наукових праць. – 2007. – ВІП. XXVIII. – с. 77 - 82. Declaration of American Women. From The President's Interagency Council on Women National Plan of Action, Texas, 1977. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.colorado.edu/AmStudies/Lewis/2010/declare.htm>. Dictionary.com Website – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dictionary.reference.com/browse/feministic>. Feminism. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Feminism>. Merriam-Webster Online Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/feminism>. Sexism. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Sexism>. Social diversity and inclusive language, An equal opportunities guide. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.flinders.edu.au/equal-opportunity>. The Christian Science Monitor, April 10, 2002. The Christian Science Monitor, February 28, 2002. The Hartford Courant, April 7, 2002. The Media Task Force. Do's and Don'ts of Inclusive Language. - Honolulu County Committee on the Status of Women. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://honolulu.hawaii.edu/intranet/committees/FacDevCom/guidebk/teachtip/inclusiv.htm>.

МАХАЧАШВІЛІ Р.К.
(Запорізький нац. ун-т)

СЕМІОТИЧНА ДИНАМІКА АНГЛОМОІНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ЛІНГВОСФЕРИ БУТТЯ

The article deals with the issue of semiotic dynamics of English innovative linguosphere. The term ontological instrumentality to the innovative linguosphere semiotic plane is being researched.

Key words: *semiotic dynamics, innovative linguosphere, ontological denotatum, semiome.*

Світ, що оточує людину, неосяжний. Безкінечним є розмаїття його форм і проявів. Протягом тисячоліть людство намагалось якомога повніше відобразити об'єктивну (та суб'єктивну) реальність у мові. Мова – це не просто засіб висловлення й передачі готової думки, а сила, що творить цю думку [Гумбольдт 1984, Потебня 1989]. Найдійовішим та найнаочнішим засобом такої рефлексії завжди було поповнення словникового складу мови за рахунок виникаючих реалій та концептів буття.

За твердженням сучасних учених, все, що може зробити людина – це створити (в мові, релігії, мистецтві, науці) свій власний універсум – “символічний всесвіт”, який відкриває перед нею можливість розуміти та тлумачити, зв'язувати та організовувати, синтезувати та узагальнювати досвід людства, а також знаходити індивідуальність через прилучення до культурного космосу [Левит 1996]. «Буття – драма, історія – сцена цієї драми. Але цей